

DAVID NICHOLAS

Η
ΕΞΕΛΙΞΗ
ΤΟΥ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ
ΚΟΣΜΟΥ

*Κοινωνία, διακυβέρνηση και σκέψη
στην Ευρώπη, 312 – 1500*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΤΖΙΑΝΤΖΗ

δ' ανατύπωση

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Πρόεδρος ΤΑΚΗΣ ΔΡΑΠΟΓΛΟΥ, *Αντιπρόεδρος* ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

ΚΟΚΚΙΝΙΔΗΣ, *Γενικός Γραμματέας* ΒΙΚΤΩΡ Θ. ΜΕΛΛΑΣ, *Γαμίας* ΜΙΧ.

Α. ΤΙΒΕΡΙΟΣ, *Μέλη* ANNA ΑΒΡΑΜΕΑ, ΑΛΕΞΗΣ ΔΗΜΑΡΑΣ, ΙΑΚΩΒΟΣ

ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ, ΣΑΒΒΑΣ ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΟΥΛΛΑΣ

Διευθυντής του Ίδρυματος ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΚΑΨΑΛΗΣ

Υπεύθυνη εκδόσεων ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΦΙΛΙΠΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2007

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΜΕΣΑ
ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ

Βαθιές αλλαγές συντελέστηκαν στο θρησκευτικό βίωμα κατά τον 12ο και τον 13ο αιώνα. Συχνά οι αλλαγές αυτές ήταν απόρροια των ανακατατάξεων που είχαν πραγματοποιηθεί στο χώρο της διανόησης και τις οποίες περιγράψαμε στο Κεφάλαιο ΙΑ΄. Η Εκκλησία αποκτούσε ολοένα και πιό συγκεντρωτικό χαρακτήρα, και ενώ στη διάρκεια του πρώιμου Μεσαίωνα τὸ ἐπίκεντρο τῆς λατρείας τῶν χριστιανῶν ἦταν, σχεδὸν ἀποκλειστικά, οἱ κατὰ τόπους ναοί, τώρα ἡ παποσύνη και ἡ Ρώμη ἀποκτοῦν ἐπιβλητικὲς διαστάσεις. Ὡστόσο, μολοντι ἡ Ἐκκλησία και εἰδικότερα οἱ πάπες κήρυτταν μιὰ ἐγκυφαιλικὴ προσέγγιση στὴν πίστη, ἡ θρησκεία παρέμεινε γιὰ τοὺς περισσότερους χριστιανοὺς ζήτημα συναισθήματος. Τὰ δόγματα και οἱ τελετουργίες, ποὺ ἦταν προιόντα μακρόχρονης ἐξέλιξης, μορφοποιήθηκαν ὀριστικὰ στὴ διάρκεια τῆς μέσης περιόδου τοῦ Μεσαίωνα, ἰδίως τὰ ἐπὶ μυστήρια (ἡ βάπτισι, τὸ χρίσμα, ἡ θεία εὐχαριστία, ἡ ἐξομολόγησι, ἡ ἱεροσύνη, ὁ γάμος και τὸ εὐχέλαιο) και τὸ δόγμα τοῦ καθαρτηρίου, τοῦ χώρου ὅπου ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει σωθεῖ περιμένει τὸν ἐξαγνισμό της προτοῦ εἰσέλθει στὸν παράδεισο.

Μοναχισμός, παλαιὸς και νέος

Ἦδη ἀναφερθήκαμε στὴ μοναστηριακὴ μεταρρύθμισι τοῦ Κλονὺ (βλ. Κεφάλαιο Ζ΄). Ἀπὸ μιὰ ἀποψη, τὸ Κλονὺ ἦταν ἕνα οἰκογενειακὸ μοναστήρι, ἀλλὰ ὁ λαϊκὸς ποὺ τὸ ἱδρυσε, ὁ Γουλιέλμος τῆς Ἀκουιτανίας, ἀφοῦ ἐπέβαλε ἐκεῖ τὸν κανόνα τοῦ Βενεδίχτου, ἔθεσε τὴ μονὴ ὑπὸ τὴν ἄμεση ἐποπτεία τοῦ πάπα, ἀνεξαρτητοποιώντας τὴν ἀπ' ὅλες τὶς κοσμικὲς ἀρχές. Ἀφοῦ ἐγγυήθηκε τὸ δικαίωμα τῶν

μοναχῶν νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἡγουμένους τους, ὁ ἴδιος ὁ Γουλιέλμος διόρισε πρῶτο ἡγούμενο τοῦ Κλονὺ τὸν Βέρωνα, ἡγούμενο τῆς ἐκκλησίας τῶν Βενεδικτίνων τῆς Μπὼν, ἡ ὁποία εἶχε προσχωρήσει στὴ μεταρρύθμισι. Οἱ πάπες ἐπέτρεψαν στὸ Κλονὺ και στὰ παλαιότερα μοναστηριακά του ἱδρύματα νὰ δέχονται ἀπὸ ἄλλους οἴκους μοναχούς ποὺ ἀναζητοῦσαν πιὸ αὐστηρὴ πειθαρχία. Ἀρκετὲς φορὲς οἱ μοναχοὶ τοῦ Κλονὺ προσπάθησαν, ἀλλὰ ὄχι πάντα με ἐπιτυχία, νὰ δώσουν στὰ νέα τους ἱδρύματα τὸ χαρακτήρα τοῦ κοινοβίου και ὄχι τοῦ ἀββαείου, ὑποδηλώνοντας ἔτσι τὴν ὑπαγωγὴ τους στὸν ἡγούμενο τοῦ Κλονὺ.

Ἦδη τὸν 11ο αἰώνα τὸ Κλονὺ ἦταν τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀββαεῖο στὴν Εὐρώπη, ἂν και τὴ μεγαλύτερη ἀπήχησι τὴν εἶχε στὴ Γαλλία και, σὲ μικρότερο βαθμὸ, στὴν Ἰταλία και τὴν Ἀγγλία. Οἱ ἡγούμενοὶ του συναναστρέφονταν ἡγεμόνες και πάπες. Ὁ πάπας Οὐρβανὸς Β΄ (1088-1099) ἦταν πρῶην μέγας προϊστάμενος τοῦ Κλονὺ. Τὸ ἄλλοτε αὐστηρὸ μοναστήρι σύντομα ἔγινε θρησκευτικὸ «κατεστημένο». Οἱ ἡγούμενοὶ ἦταν «περιπατητὲς» και διαρκῶς ταξίδευαν στὴ Ρώμη και στοὺς διάφορους θυγατρικοὺς οἴκους. Οἱ μοναχοὶ ἐκτελοῦσαν ἐλάχιστη χειρωνακτικὴ ἐργασία. Ἀντίθετα, ἐπιμήκυναν τὴ διάρκεια τῶν προσευχῶν, ποὺ ἔπαιζαν καθοριστικὸ ρόλο στὴν προσέλευσι δωρεῶν ἀπὸ λαϊκοὺς πάτρωνες. Τὸ φιλόδοξο οἰκοδομικὸ πρόγραμμα στὸ Κλονὺ, τὸ ὁποῖο εἶχε καταστρώσει ὁ ἡγούμενος Πέτρος ὁ Σεβάμιος (1121-1156), προκάλεσε τὴν κατακραυγὴ τοῦ ἀγίου Βερνάρδου τοῦ Κλαιβῶ, ποὺ θεώρησε ὅτι ἐρχόταν σὲ ἀντίθεσι με τὸν πνευματικὸ χαρακτήρα τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὸ Κλονὺ σπατάλησε τοὺς πόρους του και ἤδη στὰ μέσα τοῦ 12ου αἰώνα εἶχε περιέλθει σὲ δεινὴ οἰκονομικὴ θέσι.

Τὸ Κλονὺ ἦταν τὸ μεγαλύτερο μοναστήρι τῆς Εὐρώπης, και στὸ κορῶμα τῆς ἀκμῆς του, στὰ μέσα τοῦ 12ου αἰώνα, στέγαζε γύρω στοὺς τριακόσιους μοναχοὺς, τὴ στιγμὴ ποὺ τὰ περισσότερα ἀββαεῖα εἶχαν λογότερους ἀπὸ ἑκατό. Τὸν 12ο αἰώνα, στὰ περισσότερα μοναστήρια εἶχε διαμορφωθεῖ μιὰ αὐστηρὴ ἱεραρχία ἀξιωματῶν. Ἦ πιὸ σημαντικὴ θέσι ἦταν τοῦ προϊσταμένου, ποὺ ἦταν ἄμεσος πλερξοῦσιος τοῦ ἡγουμένου. Στὰ μοναστήρια ἐξακολουθοῦσαν νὰ λειτουργοῦν σχολές, ποὺ ὅμως τώρα προορίζονταν μόνο γιὰ ἀγόρια ποὺ ἤθελαν νὰ γίνουν μοναχοί, καθὼς ἀτονοῦσε ἡ πρακτικὴ τοῦ τα-

